

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი –
საენარგო მოტილიზაციის ეფექტიური ფორმა

პაატა კოღუაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

ნიკო ჩიხლაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

AGRICULTURAL COOPERATIVE -
EFFECTIVE FORM
OF ENTREPRENEURIAL MOBILIZATION

Paata Koghuashvili –Professor of
Georgian Technical University, the real member of
Georgian Academy of Agricultural Sciences
Niko Chikhladze – Professor of Akaki Tsereteli
State University

Abstract

The authors emphasize that the program expectations are not implemented, the program of agricultural cooperatives investment due to unacceptable norms. It has been developed an opinion that the agricultural sector cooperation and integration of new agro-industrial development, promoting reforms, a focus of intense and adequate measures in this case, and the rich experience of successful countries, refraining from setting will cause serious problems.

Along with the private ownership of land, public property is also inviolable, that is, a concern for the community's property, as well as for the private one, is the responsibility of each member of the community, and the primary duty of the community as a whole.

Keywords: the state program, rehabilitation, co-operative, integration, reform, natural resource.

* * * *

სადღეისოდ საქართველოში ერთერთი მთავარი და აქტუალური პრობლემა, რომელიც მთავრობის მხრიდან მოითხოვს დაუყოვნებელ რეაგირებას, მდგომარეობს იმაში, რომ ცალსახად და კატეგორიულად განისაზღვროს - რომელი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა არის უფრო ახლოს აგრარულ სექტორში სახელმწიფოს სოციალურ და ეკონომიკურ მისიასთან და შესაბამისად რომელ მათგანს უნდა მიენიჭოს პრიორიტეტი სახელმწიფო ხელშეწყობის თვალსაზრისით.

ბოლო ორი ათეული წლის განმავლობაში აგრარული სექტორის ფუნქციონირების ეკონომიკური ანალიზი ნათლად წარმოაჩენს ქართული სოფლისა და მისი მოსახლეობის ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემას: სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარ-

მოებლებს ფაქტიურად ხელოვნურად აქვთ შეზღუდული სარეალიზაციო ბაზრებზე უშუალო წვდომის და დამატებითი ღირებულების შექმნის შესაძლებლობები, რაც მათი სამენარგო განვითარების განმსაზღვრელ ფაქტორს წარმოადგენს. მათი პროდუქციის შესყიდვა ძირითადად ხდება ერთი მხრივ - შუამავალი, გადაწყიდველი პირებისა და კომპანიების, მეორე მხრივ - შპს-ს ტიპის გადამამუშავებელი საწარმოების მიერ, რომლებიც საკუთარი მოგების გაზრდის მიზნით ახდენენ მოსახლეობიდან პროდუქციის (ნედლეული) შესყიდვას რაც შეიძლება დაბალი ფასით, რომელიც ხშირ შემთხვევაში ვერ ანაზღაურებს ამ პროდუქციის წარმოებაზე განეულ დანახარჯებსაც კი. ისინი პრაქტიკულად გადაიქცნენ ბარიერად გლეხობასა და თავისუფალ ბაზარს შორის.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლები, სუსტი და დაუცველი პოზიციების გამო იძულებული არიან დათანხმდნენ შესყიდვის დისკრიმინაციულ ფასებს, რაც ავტომატურად ინვესტს სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების მოტივაციის დაკნინებას და სამენარგო განვითარების პერსპექტივის მოშლას. საქართველოს დამოუკიდებელი არსებობის 25-წლიანი ისტორია აშკარას ხდის, რომ ინტერესთა აღნიშნული კონფლიქტი მნიშვნელოვანწილად გახდა საფუძველი ერთი მხრივ - სოფლებიდან მოსახლეობის გაძლიერებული მიგრაციის და მეორე მხრივ - აგრარული წარმოების პარალიზების. აქედან გამომდინარე ცხადია, რომ შპს-ს ტიპის გადამამუშავებელი და სხვა შუალედური საწარმოების დაფინანსება საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში არის მხოლოდ უკუშედეგის მომტანი. ერთადერთი სამენარგო ფორმა, რომლის ფარგლებში შესაძლებელია პირველადი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის და მისი გადამამუშავების ერთიანი საწარმოო ციკლის შექმნა, სადაც ფერმერი დაინტერესებულია საბოლოო პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული მნიშვნელოვანად გაზრდილი დამატებითი ღირებულებით, არის სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი. ამიტომ საქართველოს მთავრობის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ სიღრმისეულ და თვისობრივ კორექტირებას საჭიროებს ის მიდგომები, რომლითაც „შელავათიანი აგროკრედიტის“ და „ანარგო საქართველოში“ პროგრამების ფარგლებში ძირითადად ფინანსდებიან შპს-ს ტიპის გადამამუშავებელი საწარმოები, სადაც სუბსიდიების და შელავათიანი კრედიტების სახით უკვე მილიარდ ლარზე მეტია გაცემული და რაზედაც კომერციული ბანკებისთვის

მიუღებელი პირობების გამო ხელი არ მიუწვდებათ კოოპერატივებს.

იგივე შეიძლება ითქვას ჩაის ინდუსტრიის განვითარების მხარდამჭერი სახელმწიფო პროგრამის შესახებ, რადგან მასში ჩადებული პირობების გამო კოოპერატივებმა ვერ მიიღეს მონაწილეობა და იზადება სერიოზული ეჭვი, რომ პროგრამა იმთავითვე გათვლილი იყო მხოლოდ შპს-ების დასახმარებლად. ამჟამად საპარტნიორო ფონდის მხარდაჭერით მიმდინარეობს მასშტაბური პროექტი, რომელიც გულისხმობს ჩაის სექტორში ჩინური კომპანიების მიერ 500 მლნ დოლარის ინვესტირებას, რაც მოხმარდება 11 ათასი ჰექტარი ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციას და გადამამუშავებელი საწარმოების შექმნას. არც ამ შემთხვევაში იყო გათვალისწინებული კოოპერატივებისთვის უალრესად მნიშვნელოვან დარგში ჩართვის შესაძლებლობები.

არსებულ ეტაპზე საქართველოში შექმნილია 1700-მდე სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი, რომელთა მხარდაჭერა სახელმწიფოს მხრიდან ხორციელდება მიზნობრივი პროგრამების ფარგლებში. სახელმწიფო პროგრამებთან ერთად სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ფინანსურ და ტექნიკურ მხარდაჭერას ახორციელებს ევროკავშირის პროგრამა ENPARD. მიუხედავად ამისა, აღნიშნული ღონისძიებები ამკარად არ არის საკმარისი და ადეკვატური იმ გამოწვევების მიმართ, რასაც მოითხოვს ქვეყნის მასშტაბით ამ უალრესად მნიშვნელოვანი პროცესის განვითარება. კოოპერაციის პროცესის სწორად წარმართვისათვის აუცილებელია რაც შეიძლება სწრაფად მოხდეს კოოპერატივების ფინანსური მხარდამჭერი სპეციალიზირებული საინვესტიციო ინსტიტუტების ჩამოყალიბება, ამ კუთხით განვითარებული არაერთი ქვეყნის მსგავსად, სადაც კოოპერატივების ფინანსური ხელშეწყობის და ინვესტირების ინსტიტუციონალური მოწყობის პრაქტიკა არაერთ ათეულ წელიწადს ითვლის.

ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროგრამა ENPARD-ს მხარდაჭერით, არასამთავრობო ორგანიზაცია ISET-ს მიერ განხორციელდა ENPARD-ს პროგრამის ფარგლებში დაფინანსებული 200 კოოპერატივის ფინანსურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შესწავლა და მომზადდა დასკვნა, სადაც ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ აღნიშნული 200 კოოპერატივის წმინდა მოგების საშუალო მაჩვენებელმა შეადგინა 40%, აქედან 7 კოოპერატივის წმინდა მოგებამ 100%-საც გადააჭარბა.

თუნდაც მხოლოდ ამ კვლევის შედეგებით არის შესაძლებელი უალრესად მნიშვნელოვანი დასკვნის გაკეთება, რომ კოოპერაციის პროცესში ჩართულობამ ფერმერები გაიყვანა მოგების ისეთ მაჩვენებელზე, რასაც ისინი დამოუკიდებლად ვერანაირად ვერ მიღწევდნენ; რომ კოოპერაციის პროცესის აქტიური ხელშეწყობა არის ის მთავარი მიმართულება, რომელიც ხელს შეუწყობს სოფლის მოსახლეობის შემოსავლების ინტენსიურ ზრდას და შექმნის ადეკვატურ ეკონომიკური და სოციალური განვითარების რეალ-

ურ პერსპექტივებს.

მიგვანინია, რომ მარკეტინგული კოოპერატივების შექმნით დიდი სარგებლის მოპოვება შეიძლება ბაზარზე. კერძოდ, ასეთი კოოპერატივები გაზრდის იმ შემოსავალს, რომელსაც ვლენულობით არსებული საბაზრო სისტემით. წარმატების მისაღწევად კოოპერატივებმა უნდა გაითავისონ ეკონომიკური სტიმულირების მექანიზმი და ამისათვის საჭიროა, რომ მონაწილე ფერმერებმა გააკეთონ შესაძლებლობის მაქსიმუმი, რათა უზრუნველყონ კოოპერატივების მხრიდან ბაზარზე უვნებელი და ხარისხიანი პროდუქციის გატანა.

კოოპერატივში გაერთიანება ფერმერისთვის ნიშნავს მრავალი სარგებლის მიღების შესაძლებლობას, მარკეტინგული თვალსაზრით. ეს მოიცავს: ტრანსპორტირების პრობლემას, გასაღების პრობლემას, შენახვას, ერთეულ პროდუქციაზე დანახარჯების შემცირებას, პროდუქციის საზღვრებს გარეთ გატანას და ა.შ.

საქართველოში ყველა საჭირო წინაპირობა არსებობს მარკეტინგული კოოპერატივების განვითარებისა სოფლად დასპეციალური აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნისთვის, რაც უპირველესყოვლისა, აისახება ფერმერთა წარმატებულ საქმიანობაზე, ხოლო შემდგომ ქვეყნის ეკონომიკის, კერძოდ, კი აგრარული სექტორის აღორძინებაზე.

მარკეტინგული კოოპერატივი არის ბიზნეს – ორგანიზაცია, რომელსაც ფლობს ფერმერთა ჯგუფი პროდუქციის კოლექტიურად გაყიდვის მიზნით. ეს საშუალებას აძლევს აგრომწარმოებლებს ერთობლივად შეასრულონ ის ფუნქციები, რისი შესრულებაც მათ მარტო არ შეუძლიათ. ძალიან ბევრ სოფლის მეურნეს აქვს შედარებით ნაკლები შესაძლებლობა ზეგავლენა მოახდინოს აგრობიზნესსა და საკვების მწარმოებელ დიდ კომპანიებზე, რომლებიც ყიდულობენ მათ საქონელს. მწარმოებელთა გაერთიანებამ კოოპერატივს შეიძლება უფრო მეტი შესაძლებლობა შეუქმნას ბაზარზე. ამასთან, კოოპერატივი აძლევს მწარმოებელს მისსავე პროდუქტზე მეტი კონტროლის საშუალებას, რადგან ის თავადვე ირჩევს კლიენტთან მისასვლელ გზას. ასეთ შემთხვევაში ფერმერები უფრო მეტ მოგებას ნახულობენ.

როგორც ცნობილია, მარკეტინგული კოოპერატივების შექმნა და ფუნქციონირება გულისხმობს დამფუძნებელთა მატერიალურ-ფინანსურ საშუალებათა გაერთიანებას საერთო მიზნის მისაღწევად. ეს პრინციპი განსაკუთრებით ღირებულია დღეს, რადგან საქართველოში არსებულ პირობებში სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მწარმოებლები მოკლებულნი არიან ასეთ საშუალებებს.

სასოფლო-სამეურნეო მარკეტინგული კოოპერატივი ითავსებს ბევრ ფუნქციას. მას შეუძლიათავი მოუყაროს რამდენიმე მწარმოებლის პროდუქციას ერთ დიდ ჯგუფად, დაახარისხოს და გაამზადოს ბაზარზე გასატანად, რათა შემდეგ ეფექტიანად ივაჭროს და განახორციელოს კონკურენტუნარიანი გაყიდვები. ზოგიერთი კოოპერატივი ახორციელებს

პირველ ეტაპს, მაგალითად, ხორბლის, სიმინდის მარცვლის განმენდასა და თხილისთვის ჩენჩოს გაცლას, როცა სხვები ვერტიკალურად ინტეგრირდებიან ინდუსტრიული მარკეტინგისათვის (B2B) პროდუქციის დამუშავების გზით.

მარკეტინგული კოოპერატივები შესაძლებლობას აძლევს მწარმოებლებს:

- 1) გამოასწორონ ბაზრის ჩავარდნა იქ, სადაც ფასები ძალიან დაბალია ან მყიდველებმა ბაზარში სიარული შეწყვიტეს;
- 2) უზრუნველყონ იმ მომსახურებით სარგებლობა, რაც სხვაგან ხელმიუწვდომელია;
- 3) მოიპოვონ საბაზრო ძალა გაცილებით უფრო დიდი მყიდველების წინაშე;
- 4) უზრუნველყონ რისკისა და დანახარჯების გადანაწილება;
- 5) ჰქონდეთ საკმარისი პოტენციალი პროდუქციის ეფექტიანი გადამუშავებისთვის ან მყიდველთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად.

ამასთან, მიგვაჩნია, რომ უნდა შეიქმნას სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ხელშემწყობი სპეციალიზებული საგარანტიო ფონდი. იგი მონიტორინგის მონაცემებზე დაყრდნობით მოახდენს სანარმოო რისკების შეფასებას და ახორციელებს კრედიტის გარკვეული ნაწილის საგარანტიო უზრუნველყოფას. მნიშვნელოვანია, რომ სამეწარმეო საქმიანობის დაგეგმვის, მართვისა და კონტროლის ასეთი მოდელი და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებისათვის დამახასიათებელი მიგასანარმოო ურთიერთობები წარმოადგენს სამეურნეო რისკების მინიმუმამდე დაყვანისა და საბოლოო ჯამში მდგრადი სიცოცხლისუნარიანობის საფუძველს შემდეგი მოტივების გამო:

1. კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფის ობიექტს მნიშვნელოვანწილად თვით ამ კრედიტით შეძენილი ძირითადი საშუალებები წარმოადგენს;
2. კოოპერატივის ფარგლებში ერთი მხრივ - ერთიანი სანარმოო ციკლის შექმნა, სადაც პირველადი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მწარმოებლები დაინტერესებული იქნებიან საბოლოო პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული მოგებით;
3. კოოპერაციული სისტემისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკური თვითმმართველობა (თვითანაზღაურება, თვითრეგულირება, თვითკონტროლი);
4. კონსულტირება, მონიტორინგი და აუდიტი დაფინანსების (საგარანტიო უზრუნველყოფის, სადაზღვევო პროდუქტის) გამცემის და/ან შესაბამისი უფლებამოსილებით აღჭურვილი ორგანიზაციის მხრიდან.

აღნიშნული საკითხის სისტემური გადაწყვეტა ხელს შეუწყობს ამ სექტორში მეურნეობრიობისთვის საჭირო პირობების შექმნას, აღწარმოების მასშტაბების გადიდებას და კონკურენტული გარემოს ფორმირებას, რაც, საბოლოო ანგარიშით შექმნის მყარ გარანტიებს, ერთი მხრივ - ძლიერი კოოპერაციული გაერთიანებების ჩამოყალიბებისა და მეორე მხრივ - სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაჭრისთვის.

ამკარად ცხადია, რომ მიმდინარე პერიოდში აგრარული სფეროს განვითარების ეფექტური მოდელის შექმნისა და საქართველოს პრემიერ-მინისტრის მიერ მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი, უალრესად მნიშვნელოვანი ინიციატივების შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვის კუთხით, სხვადასხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმებს შორის სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს და სპეციალიზირებულ კოოპერაციულ საინვესტიციო ინსტიტუტებს განსაკუთრებული როლი უნდა მიენიჭოს. ჩვენს მიერ შემუშავებულია კოოპერაციის ფინანსური მხარდაჭერის ინსტიტუციონალური მოწყობის მოდელი.

აღნიშნული საკითხის სისტემური გადაწყვეტა ხელს შეუწყობს ძლიერი კოოპერაციული გაერთიანებების ჩამოყალიბებას, მოსახლეობის აქტივობის ამაღლებას, სამეურნეო საქმიანობაში მათ მასობრივ ჩართულობას და აღწარმოების მასშტაბების გადიდებას, რაც საბოლოო ანგარიშით შექმნის მყარ გარანტიებს სასოფლო რაიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაჭრისათვის.

საკითხი ეხება აგრარულ სექტორში მრავალმხრივი და კომპლექსური ხასიათის მქონე ახალი საინვესტიციო პოლიტიკის გატარებას და ამიტომ აუცილებლად გასათვალისწინებელია, რომ არასაკმარისი გაცნობიერება იმისა, რომ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ადექვატური მხარდაჭერა სახელმწიფო რეფორმებისა და გარდაქმნების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მიმართულებაა და თავის შეკავება ამკუთხით ქმედითი ღონისძიებების გატარებისაგან, ქმნის პრობლემებს, რაც ნეგატიურად აისახება მთავრობის მიერ გატარებული მასშტაბური ღონისძიებების ეფექტურობაზე და დაგეგმილ სისტემურ-სინერგიულ ეფექტზე.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

1. **კოლუაშვილი პ.**, კოოპერაციის პროცესის სტიმულირებისთვის საჭიროა კოოპერატივების შიდა სანარმოო ურთიერთობების რეგულირება. *ჟურნ. "ეკონომიკა"*, N9-10, 2013.
2. **კოლუაშვილი პ., ჩიხლაძე ნ.**, ეკოლოგიური ეკონომიკის განვითარების აქტუალური საკითხები. ქუთაისის უნივერსიტეტი. სსპკ "სოციალურ-ეკონომიკური ანვითარების და ინფორმაციზაციის თანამედროვე პრობლემები: ახალი გამოწვევები და პერსპექტივები" შრ. კრებული. ქუთაისი, 2013.
3. **კოლუაშვილი პ.**, ხსნა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაცია! გაზ. „რეზონანსი“ (30.10.2015) http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=11&id_art=26835
4. **კოლუაშვილი პ., ზარდიაშვილი დ.**, ქართული სოფლის სტატუსის შესახებ. *ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა — XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“*, №5, 2016 წ.
5. ევროკავშირი და საქართველო. სოფლისა და სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერის ხელშეწყობა. <http://enpard.ge>